

8. Белоносов В. О. Толкование норм права в системе теоретической и практической деятельности в сфере уголовного судопроизводства : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В. О. Белоносов. – Саратов, 2009. – 46 с.
9. Рулев А. И. Судебное толкование права в механизме защиты прав и свобод человека: проблемы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / А. И. Рулев. – Саратов, 2009. – 181 с.
10. Надежин Г. Н. Доктринальное толкование норм права : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Г. Н. Надежин. – Н. Новгород, 2005. – 219 с.

Котенко М. В. Спосіб тлумачення як самостійна правова категорія: доктринальний аналіз

У статті визначено значення способу тлумачення як засобу забезпечення системного характеру тлумачення. На основі аналізу доктринальних підходів до тлумачення визначено поняття способу тлумачення. З'ясовано особливості та ознаки способу тлумачення як юридичної категорії. Зроблено спробу відмежувати способи від таких категорій, як прийоми, засоби та правила тлумачення для юридичної практики. Наголошується на інтелектуально-вольовому значенні способу тлумачення та його цінності.

Ключові слова: право, тлумачення, спосіб тлумачення.

Котенко Н. В. Способ толкования как самостоятельная правовая категория: доктринальный анализ

В статье определено значение способа толкования как средства обеспечения системного характера толкования. На основе анализа доктринальных подходов к толкованию определено понятие способа толкования. Выявлены особенности и признаки способа толкования как юридической категории. Сделана попытка отграничить способы от таких категорий, как приемы, средства и правила толкования для юридической практики. Подчеркивается интеллектуально-волевое значение способа толкования и его ценность.

Ключевые слова: право, толкования, способ толкования.

Kotenko M. Method of interpretation as an independent legal category: doctrinal analysis

In the article author identified the importance of the method of interpretation as a way to ensure a systemic nature of interpretation. As the result of the doctrinal analysis of the interpretation the understanding of the interpretation was defined. Author identified the features and characteristics of the interpretation as a legal category. The attempt to separate methods from such categories as tools and rules for the interpretation of the legal practice was made. Author emphasizes the importance of intellectual and volitional value of the method of interpretation.

Key words: law, interpretation, method of interpretation.

УДК 340.1

*Олена Леонідівна Львова,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

**ЯК ПРОЄВРОПЕЙСЬКІ НОВЕЛИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАКОНІВ
ЗАЇХАЮТЬ НА ІНСТИТУТ СІМ'Ї**

Україна у різний час підписала низку міжнародних угод, завдяки чому взяла на себе реалізацію європейських спільних демократичних цінностей: прав людини, верховенства права й конституційної демократії. У статті 2 Договору про Європейський Союз це сформульовано так: «Цінностями, на яких заснований Союз, є повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства закону і поваги прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для сукупності держав-членів, яка характеризується плюралізмом, недискримінацією, терпимістю, справедливістю, солідарністю і рівністю між жінками і чоловіками» [1].

Для України важливою є інтерпретація найкращих міжнародних зразків права до власного законодавства. Водночас слід зважати на те, що ідеологія різноманітних суспільств має свої особливості. Ідеологія як явище має на меті представити у ролі цінностей певні переконання та ідеї, які стануть основою для тих перетворень, що відбуватимуться у напрямі наближення українського суспільства до європейських цінностей.

Водночас сьогодні можна спостерігати декілька ключових сфер, які є плацдармом для так званого «бомбардування» традиційного, споконвічного уявлення про сім'ю та сімейні цінності, заперечення її природного походження. Основою цього є викривлене розуміння свободи і рівності людини, підміна цих понять, що йдуть у розріз із науковими уявленнями про ці явища.

Окрім того, із вказаних питань відсутній будь-який діалог держави з суспільством, що може призвести до гострого суспільного резонансу та конфлікту.

Відповідно до зазначеного мета статті – виявити ті сфери сучасного правового життя країни, які суперечать усталеному в науці та суспільстві розумінню інституту сім'ї, а також обґрунтувати їх руйнівний вплив.

Отже, серед найбільш небезпечних новел сучасного законодавства, що зазіхають на інститут сім'ї, можна назвати такі:

1) ідея про рівність статей, яку іменують гендерною рівністю – передбачає абсолютну рівність і свободу особи самій вирішувати питання своєї ідентифікації незалежно від статі, яка надана від природи;

2) ювенальна юстиція в тій її інтерпретації, що зрівнює дітей та батьків, нівелюючи їх авторитет і виховний вплив на власних дітей;

3) спроба легалізації проституції як професії та виду підприємницької діяльності, що формує ставлення до жінки як до товару та деформує суспільне уявлення про будь-яку професійну етику.

Ця проблема, на жаль, практично залишена поза увагою юридичної науки, однак вона все більше привертає увагу вчених відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Предметом їх досліджень стають саме вказані ракурси, які критично аналізуються через призму реалізації прав людини, принципу рівності, прав дитини, діалогу суспільства і держави тощо.

У статті 24 Конституції України зазначається: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». До цих «інших ознак» сьогодні намагаються прищепити поняття «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність». Слід наголосити, що ознаки, які зазначені в Конституції України, не мають поведінкового характеру. Інакше до проблеми рівності можна було б залучити й курців, яким заборонено паління у громадських місцях, у нудистів та ін. Можна штучно створити проблему в ракурсі їх дискримінації. Тому й згадані вище поняття як ознаки є штучно створеними та науково не обґрунтованими.

О. Богінич цілком справедливо наголошує, що поняття «рівні права та обов'язки» не означає «однакові права та обов'язки». До окремих категорій осіб, що мають особливий правовий статус, можуть застосовуватися додаткові гарантії щодо реалізації принципу рівності перед законом. І це не означає створення певним особам яких-небудь привілеїв, що дозволяли б порушувати закон [2, с. 198, 200].

Зокрема, в юридичній науці вказується на такі принципи: диференціації (передбачає визнання факту відмінностей між людьми, що має враховуватися правом); позитивної дискримінації (виходить із факту природної нерівності між людьми) [3, с. 84].

У цьому контексті сучасна юридична наука для розвитку права обрала фундаментом його природне розуміння, що не обмежується лише уявленням про право як законодавство, як одну з його форм, а включає й інші соціальні регулятори та ґрунтується на природно-правових засадах. Зокрема, 2 листопада 2004 р. Конституційний Суд України ухвалив рішення, в якому вперше виклав своє розуміння верховенства права: «Верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема, у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а й включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Таке розуміння права не дає підстав для його отождолення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права» [4].

Аналогічно й сім'я як інститут будується на уявленні про неї як природне явище, і є чи не найбільшою цінністю й пріоритетом у суспільстві згідно з численними статистичними даними. Звичайно, завдання юридичної науки – не пошук відповіді на запитання «що саме є сімейними цінностями?», однак правове життя держави й суспільства буде ефективним, коли будуватиметься саме на ціннісному фундаменті.

Під традиційними сімейними цінностями зазвичай мають на увазі класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї з обох батьків, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням. Сім'я як «первинна клітинка суспільства» має найбільший вплив на психологічне, а часто і фізичне здоров'я, щастя та благополуччя її членів, виховання дітей, які у сім'ї отримують перші і найстійкіші уявлення про всі аспекти приватного та суспільного життя, моральні цінності, моделі поведінки тощо.

Водночас спостерігаються тенденції до руйнування традиційних сімейних цінностей, особливо в усіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є насамперед свобода сексуальних стосунків, пропаганда еґотичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей брати шлюб [5].

Очевидно саме на такі тенденції рівняється Конституційна Комісія при підготовці змін до Конституції України. Так, у проекті розділу II, підготовленого робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р., стосовно визначення шлюбу видалено терміни «чоловік» і «жінка», як це нині є у ст. 51 чинного Основного Закону. У згаданому проекті Конституції ст. 28 «Право на шлюб» йдеться: «1. Право на шлюб, створення сім'ї гарантуються законом. 2. Кожен з подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі і сім'ї». Це означає, що шлюбом може вважатися не лише згода чоловіка і жінки, а й згода просто двох осіб, не залежно від статі.

Щодо юридичного погляду на інститут сім'ї звернемося до одного з найавторитетніших джерел права – Загальної декларації прав людини 1948 р., ст. 16 якої містить таке положення: «1. Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання. 2. Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються. 3. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави» [6].

Оцінюючи юридичне значення Декларації, можна сказати, що проголошені в ній основні права і свободи розглядаються сьогодні більшістю країн як юридично обов'язкові договірні норми.

Римський Апостольський Престол сформулював та видав 22 жовтня 1983 р. «Хартію прав сім'ї», скеровуючи її до всіх людей, інституцій та владних структур, яких стосується питання місії сім'ї у сучасному світі. Процитуємо обґрунтування цієї Хартії:

«А. Права людини, навіть якщо вони виступають як права індивідуума, мають фундаментальну суспільну значимість, яка знаходить природне і життєво необхідне вираження у сім'ї.

В. Сім'я базується на шлюбі, інтимній єдності і взаємній доповненості між чоловіком і жінкою, що засновується на вільно обумовленому, публічно укладеному нерозривному шлюбному зв'язку і є відкритою до продовження життя.

С. Шлюб – природна інституція, якій винятково належить місія продовжування життя.

Д. Сім'я є природною спільнотою, що передує державі чи будь-якій іншій спільноті і посідає притаманні їй невід'ємні права.

Е. Сім'я – це щось більше, ніж просто правова суспільна чи економічна одиниця, це спільнота любові і солідарності, яка ідеально підходить для того, щоб прищеплювати і передавати культурні, етичні, соціальні, духовні та релігійні цінності, суттєво необхідні для розвитку і добробуту її членів і цілого суспільства та ін.» [7].

Однак авторитетні міжнародні норми, а також здобутки науковців не враховуються у процесі законопроектної роботи і, відповідно, не стають основним ціннісно-правовим фундаментом для законодавства країни в цілому. Більш того, сьогодні спостерігається тенденція до того, що деякі законодавчі новели закладають такий ідеологічний фундамент, який кардинально відмінний від загально прийнятих, історично сформованих та науково обґрунтованих уявлень про сім'ю як інститут права і взагалі про право.

Про це яскраво свідчить Додаток до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р.» [8]. Зокрема, у п. 62.1 цього документа передбачено розроблення та підготовку спецкурсу за напрямом «інтерсексуальність», включення зазначеного спецкурсу до програм підвищення кваліфікації; п. 105.6 – розроблення законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих й одностатевих пар; п. 105.7 – передбачається усунення дискримінаційних заборон щодо усиновлення дітей, зокрема ВІЛ-позитивними людьми, людьми з інвалідністю та трансгендерними людьми; у п. 105.8 – розроблення проекту Порядку здійснення заміни офіційних документів особам, яким встановлено клінічний діагноз «трансгендерність»; у п. 106.7 – розроблення та внесення до навчальних програм підготовки юристів курсу з антидискримінаційного права та ін.

З огляду на вказані положення, держава, яка відповідно до закону не має офіційної ідеології, такими кроками створює сприятливе середовище пропаганди для гей-ідеології в українському суспільстві. Згідно з результатами голосування, проведеного телевізійним каналом «24», в якому взяла участь 18 321 особа, одностатеве громадянське партнерство в Україні підтримують лише 15 % [9]. При цьому суспільство не поінформоване щодо перспективи усиновлення дітей одностатевими парами та взагалі далекоглядними намірами ЛГБТ-груп. Зокрема, пропонується: Верховній Раді України усунути всі положення в українському законодавстві, які призводять до дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (щодо права на майно подружжя та осіб, які можуть бути усиновлювачами); ухвалити закон про реєстроване партнерство для одностатевих подружніх пар; Міністерству охорони здоров'я України – внести необхідні зміни до наказів № 60 від 3 лютого 2011 р. (щодо зміни статевої належності) та № 479 від 20 серпня 2008 р. (щодо можливості усиновлення); організувати ревізію всіх схвалених Міністерством освіти і науки України навчальних посібників тощо з питань

гомосексуальності з метою усунення згадок про це явище як про захворювання, психічний розлад тощо; органам державної влади у своїй роботі керуватися конституційним принципом, відповідно до якого «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви» та ін. [10, с. 30–31].

На жаль, вже сьогодні деякі з вказаних намірів активно впроваджуються до українського законодавства всупереч гучним заявам високопосадовців щодо їх підтримки традиційної сім'ї та сімейних цінностей в Україні. Зокрема, рекомендації Парламентських слухань «Сімейна політика України – цілі та завдання» [11], здавалося б, засвідчили існування діалогу між державною владою та українським суспільством стосовно основних пріоритетів у сфері сімейної політики та сімейних цінностей. Відповідно до цих рекомендацій 3 березня 2016 р. було запроваджено посаду урядового уповноваженого з питань сім'ї, на яку було призначено А. Буковинського. Однак через декілька днів за ініціативи ЛГБТ-організацій відбулося необґрунтоване відсторонення останнього від цієї посади, що наводить на думку про дискримінацію в Україні людей з просімейними переконаннями та безвідповідального ставлення держави як до проблем сім'ї, так і до загальносуспільної позиції.

Зокрема, з цього приводу Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій у своєму зверненні до Прем'єр-міністра України заявила: «Якщо до грудня 2010 р. в Україні діяло окреме Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту, то до теперішнього часу сімейна політика залишалася поза пріоритетними напрямками Уряду. Після численних реорганізацій ця проблематика загубилася серед інших напрямків діяльності Мінсоцполітики».

Релігійні діячі зауважили, що сам факт заперечення можливості для людини, в тому числі для державного службовця, мати традиційні погляди на шлюб і сім'ю є тривожним сигналом, коли ярлик «гомофоба» стає виявом тої дискримінації та зазіхання на свободу вираження поглядів, проти чого і виступають європейські партнери України [12].

У цьому контексті необхідно наголосити, що права людини починаються з сім'ї.

Сім'я – це перший соціальний світ людини. У ній формуються засади світогляду, моральності, характеру, естетичних смаків тощо. Терпимість, чуйність, готовність і здатність йти на поступки слугують тією моральною основою для формування характеру дитини в ранньому дитинстві [13, с. 226].

Діти, всиновлені одностатевою парою, можуть легко стати жертвами їх сексуальних потреб, навіть звичайне життя в такій сім'ї позбавляє дитину можливості жити нормальним сімейним життям та сприйняти, усвідомити, якою є здорова модель сім'ї.

Таким чином, за допомогою нормотворчої діяльності деяких держав, які занадто піклуються про права меншин, підростаюче покоління втягується у систему ліберальних цінностей, які суперечать споконвічному, божественному розумінню сім'ї та, взагалі, здоровому глузду [14, с. 627].

На жаль, цінності світового порядку зміщуються у бік, протилежний від цивільних шлюбів як союзу чоловіка та жінки. І не політики, а українське суспільство має вирішувати, чи має держава рухатися у напрямку саме таких переконань.

Ще одним кроком на шляху спотворення справжнього морального змісту принципу рівності у праві та руйнування сімейних цінностей в Україні є лібералізація поглядів на права дитини та прагнення поступово запровадити в Україні систему ювенальної юстиції, що засновується не на традиційній сімейній ієрархії, а на безумовному пріоритеті інтересів дитини перед дорослими, у тому числі батьками.

У цьому контексті цікавим видається той факт, що згідно з нормами деяких міжнародно-правових актів дитина фактично стає не лише рівною з батьками за своїм соціальним статусом, а й має відповідні чітко не встановлені пріоритети стосовно своїх батьків або осіб, які їх замінюють [15].

Не минула вказана тенденція й Україну, яка вже імплементувала значну частину цих норм у національне законодавство. Зокрема, ч. 2 ст. 155 Сімейного кодексу України (далі – СК України) визначає, що батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини, а ч. 3 ст. 11 Закону України від 26 квітня 2001 р. «Про охорону дитинства» (далі – Закон) зазначає, що предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини [16, с. 256–257].

Небезпечність правового закріплення рівності між батьками та дітьми, а тим більше встановлення абстрактного і безумовного пріоритету прав та інтересів дитини перед позицією або ідеологією батьків у сучасних ліберально-демократичних умовах пов'язана насамперед з тим, що, по-перше, особи до 18 років (діти) об'єктивно, в силу свого вікового розвитку та становлення як зрілої особистості не володіють повним обсягом цивільної дієздатності, яка надає їм можливість повністю усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними і, по-друге, поняття «інтерес дитини», якому надається безумовна перевага, виходить далеко за межі його суб'єктивних прав та в окремих випадках може навіть суперечити його повноцінному розвитку як моральної особистості.

Також частини 3 та 4 ст. 152 СК України визначають, що дитина має право звернутися за захистом своїх прав та інтересів до органу опіки та піклування, інших органів державної влади, органів місцевого

самоврядування та громадських організацій (при цьому вік дитини немає значення), а з 14 років дитина має право звертатися за захистом своїх прав та інтересів безпосередньо до суду. Крім того, у ч. 2 ст. 9 Закону зазначено, що діти мають право звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, засобів масової інформації та їх посадових осіб із зауваженнями та пропозиціями стосовно їхньої діяльності, заявами та клопотаннями щодо реалізації своїх прав і законних інтересів та скаргами про їх порушення (при цьому вік дитини, як бачимо, також немає значення).

На практиці це означає, що відповідні органи та організації, у тому числі суди, отримавши відповідні заяви від дітей та керуючись принципом пріоритетності прав та інтересів дитини, стануть на захист такої дитини, не враховуючи об'єктивного факту, що діти, особливо у підлітковому віці, ще не можуть належною мірою адекватно оцінювати ситуації і стосунки між ними та їх батьками [16, с. 262–263].

Однак поняття «інтерес дитини» виходить за межі поняття «суб'єктивне право дитини» і далеко не завжди може бути пов'язаний із реалізацією закріплених у законодавстві та міжнародних договорах прав дитини, а в окремих випадках може прямо суперечити моральному змісту таких прав (наприклад, інтерес підлітка до вживання цигарок, алкоголю чи легкодоступних наркотичних або психотропних речовин прямо суперечить його праву на охорону здоров'я, а інтерес до забороненої інформації, зокрема, порнографії, суперечить його праву на належний культурний, моральний або духовний розвиток). Необхідно також визнати, що законодавче закріплення поняття «законний інтерес дитини» дасть змогу більш ефективно реалізовувати положення Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», звівши до мінімуму можливі зловживання при застосуванні таких законодавчо закріплених і достатньо абстрактних понять, як «насильство в сім'ї» взагалі та «психологічне насильство» зокрема. Хоча, безумовно, проблеми такого ганебного явища, як сімейне насильство щодо дітей має вирішуватися системно, комплексно, в контексті культурного та духовного виміру існування українського суспільства і лише тоді відповідна правореалізаційна робота дасть якісні позитивні результати [17, с. 63–68].

При моральній деградації суспільства та поширенні різних деструктивних форм свідомості серед осіб, такими поняттями, як «насильство в сім'ї», «фізичне насильство в сім'ї» та «психологічне насильство в сім'ї» можна зловживати, навіть якщо воно формально визначене у законодавстві [16, с. 265–266].

Ці поняття в умовах духовної кризи суспільства вимагають свого чіткого та однозначного законодавчого визначення, оскільки у протилежному випадку практично будь-який прояв обмеження волі дитини в процесі сімейного виховання або конфлікт може бути розтлумачено і сприйнято як акт відповідного насильства, що заперечує індивідуальність дитини.

С. Сунегін, проаналізувавши негативний зріз ювенальної юстиції, вказує, зокрема, на такі його риси [16, с. 266–268; 18, с. 12–13]:

- 1) нівелювання значення і ролі сім'ї, сімейного виховання, прав батьків самостійно вирішувати питання сімейного життя, у тому числі обмежувати дітей, не дозволяючи їм дивитися аморальні за змістом телепередачі та кінофільми, перешкоджати вивченню в школах «безпечного сексу» тощо;
- 2) запровадження ювенальної юстиції призводить до появи необґрунтованого ризику позбавлення батьківських прав та втрати дитини, що вже негативно відображається на демографічній безпеці, у тому числі західноєвропейських країн;
- 3) із введенням інституту ювенальної юстиції існує також загроза остаточної втрати учнівської дисципліни та поваги до шкільних вчителів;
- 4) ювенальна юстиція може стати юридично узаконеним «дахом» для вимагання у батьків грошей, сприятиме зростанню корупції в системі освіти, органів опіки й піклування та інших органів і організацій цієї системи;
- 5) ювенальна юстиція не акцентує увагу на різниці між рідними та прийомними батьками, називаючи перших «біологічна мати» та «біологічний батько», що навіть при інформуванні дітей в процесі роз'яснення їм їхніх прав і свобод не може не призвести до серйозних психологічних змін, до втрати авторитету батьків;
- 6) ювенальна юстиція заснована на презумпції винуватості батьків та на обмеженій осудності неповнолітніх злочинців, лібералізація заходів кримінального покарання для яких призведе лише до зростання підліткової злочинності тощо.

Як свідчать окремі наукові джерела, якщо батьки потрапляють «під нагляд» відповідних органів ювенальної юстиції, то вони зазвичай виступають у відповідному процесі у ролі «обвинувачених», оскільки права та інтереси дітей згідно із сучасними ліберальними міжнародними та європейськими стандартами є вже навіть не рівними, а пріоритетними перед правами дорослих, у тому числі батьків. Так, батьки вже не можуть захищати дітей від впливу деструктивної маскультури, оскільки розпусні підліткові журнали, книги, фільми, комп'ютерні ігри тощо перебувають у вільному та фактично необ-

меженому нічим обігу, і батьківська заборона у зв'язку з цим буде розглядатися уповноваженими органами ювенальної юстиції як порушення прав та інтересів дитини на отримання відповідної інформації, а також порушення права дитини на відпочинок. Навіть «вільний» вибір сексуальної орієнтації підлітками в європейській ліберальній парадигмі прав особистості вже не може оспорюватися, оскільки батьки вже не можуть опиратися пропаганді гомосексуалізму, у тому числі у підлітковому середовищі [16, с. 269; 19, с. 7–8].

Ще як новелу у законопроектній діяльності народних депутатів, що повністю знецінює такі етичні поняття, як любов і вірність, розуміння сім'ї як суспільної цінності тощо слід згадати законопроект А. Немировського від 18 вересня 2015 р. № 3139 «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів» [20].

А. Немировський основними завданнями законопроекту визначає такі: забезпечення суспільних інтересів, пов'язаних із наданням сексуальних послуг; захист неповнолітніх та інших незахищених соціальних груп населення від втягування у примусове сексуальне рабство; надання сексуальних послуг на законних підставах; зменшення рівня безробіття (п. 3 Пояснювальної записки). Водночас не має жодних даних стосовно того, що самі «працівниці» секс-індустрії вимагають легалізації цього виду діяльності.

Ось що відбудеться: узаконення ставлення до людини як до товару; уникнення відповідальності з боку тих, хто організовує таку торгівлю людським тілом, сама держава стає офіційним сутенером; зростає попит на проституцію; знецінюється роль жінки у суспільстві, яку держава не захищає, а експлуатує; збільшення попиту на це явище, чим звеличуватиметься цінність так званого професійного сексуального задоволення поза межами сім'ї; з'являється новий вид професійної діяльності, якому, можливо, навчатимуть і пропагуватимуть, що вцінт зруйнує будь-які уявлення про суспільні мораль і цінності тощо.

Усі вказані вище явища, що зазіхають на інститут сім'ї, виявляє також стрімку тенденцію до того, що конституційні положення щодо вищої соціальної цінності людини, її честі та гідності, таким чином, повністю ігноруватимуться.

Отже, досліджувані вище так звані законодавчі та законопроектні новели щодо гендерної рівності, ювенальної юстиції та проституції за задумом правотворців нібито сприятимуть: усуненню дискримінації людей за ознакою сексуальної дискримінації та гендерної ідентичності; удосконаленню механізму захисту прав та інтересів дітей; зменшенню рівня безробіття тощо.

Однак поза увагою законодавця залишаються інші, темні сторони вказаних явищ, як-то:

- у боротьбі з дискримінацією сексуальних меншин для них законодавчо встановлюються необґрунтовані привілеї, які призводять до дискримінації іншої, більшої частини українського суспільства з їх традиційним уявленням про сім'ю;

- у боротьбі за права та інтереси дитини встановлюється безумовний пріоритет дитини над батьками, створюється загроза для батьків на виховання своїх дітей, відповідно, традиційних уявлень про сім'ю тощо;

- у боротьбі з безробіттям та ніби то з метою захисту жінок, які займаються проституцією, відкривається ще більший простір для вже легального втягування їх у цю принизливу, шкідливу для здоров'я і безперспективну в плані побудови сім'ї діяльність тощо.

Вказані явища законодавець намагається подати суспільству як норму і мірило, залишаючи осторонь питання моралі та культури. Водночас саме суспільство має визначати, що є нормою і моральним мірилом його життя, а держава, у свою чергу, зобов'язана це враховувати у своїй законодавчій діяльності.

Окрім цього, слід пам'ятати, що метою законодавства є передусім вираження волі народу, яка трансформована (сформульована) законодавцем та надана нормопроєктувальнику у ролі концепції (відправної ідеї) нормативно-правового акта [21, с. 18]. Необхідно з'ясувати корисність нововведень для суспільства, чи не вступає нова мета у протиріччя з іншими.

Зокрема, боротьба за руйнацію родини, держави набуває обласгородженого статусу «боротьби за гендерну рівність». Весь мовний апарат забезпечується позитивним звучанням, а його відокремлення для більшості від ентелехії стає гаслом «гуманної цивілізації». Проте знецінення родини навіть на цьому етапі є незавершеним. То ж під приводом «гендерної рівності» починають розроблятися та впроваджуватися програми андрогінного виховання особистості. Ці програми не просто спрямовані на розвиток її самодостатності, а знищують (під приводом об'єднання) чоловічий та жіночий початок у людині. Андрогінне виховання, як би гарно його не презентували як виховання «відкритості» на свою та протилежну стать, є вихованням безстатевим, егоцентричним. Наслідком подібного розвитку суспільства стає його огомосексуаленість [22, с. 5].

Зокрема, Л. Гридковець вказані явища узагальнює терміном «психологічний екстремізм», під яким розуміє радикальні погляди особи чи групи людей, що штучно та силоміць насаджуються масам

з метою руйнації ціннісних норм, традицій і сприяють деформації цілісної системи як окремої особи, так і нації у різних проявах: соціальному, психологічному, духовному. Складовою психологічного екстремізму є гендернорівнісний екстремізм, що спрямований на викривлення моделі чоловічо-жіночої взаємодії і переводить стосунки між чоловіком і жінкою зі стану «посвяти» у стан «бізнес-проекту», при цьому руйнуючи ефективні моделі взаємодоповнення статей, традиційні норми та цінності [22, с. 2].

Таким чином, з метою запобігання руйнуванню інституту сім'ї в Україні, українська влада повинна:

- 1) розпочати суспільний діалог із зазначених проблем та народні обговорення з ключових питань, що стосуються розширення переліку та змісту основних прав людини;
- 2) з'ясувати суспільну думку та уявлення про сім'ю та сімейні цінності;
- 3) дослідити українську наукову правову думку із зазначених проблем та врахувати її, дотримуючись принципу науковості в процесі законопроектної діяльності;
- 4) у своїй діяльності дотримуватися принципу верховенства права та чинних положень Конституції України.

Використані джерела

1. *Договор о Европейском Союзе* (Маастрихт, 7 февраля 1992 г.; текст с изменениями и доп. от 13 декабря 2007 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. *Богінич О. Л.* Реалізація принципу рівності в сучасних реаліях / О. Л. Богінич // *Принцип рівності у праві: теорія і практика* : моногр. / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2014.
3. *Погребняк С. П.* Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : моногр. / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
4. *Рабінович П. М.* Верховенство права в інтерпретації Конституційного Суду України / П. М. Рабінович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?d=668&i=w&r>.
5. *Москаленко А.* Сімейні цінності / А. Москаленко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/columns/2009/11/18/33503/>.
6. *Загальна Декларація прав людини*. Прийнята в резолюції 27-А (III) Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
7. *Гусак П.* Декларація прав людини. Хартія прав сім'ї / П. Гусак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dc.lviv.ua/nauka_cerkvy/dokumenty/4144-deklaracya-prav-lyudini-hartya-prav-smyi.html.
8. *Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>.
9. *Чи підтримуєте ви легалізацію одностатевого громадянського партнерства в Україні* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://24tv.ua/chi_pidtrimuyete_vi_odnostatevi_shlyubi_v_ukrayini_vasha_dumka_n666249.
10. *Від розпачу до надії*. Становище ЛГБТ в Україні у 2014 р. – К. : Наш світ, 2015. – 32 с.
11. *Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Сімейна політика України – цілі та завдання* : Постанова Верховної Ради України від 8 грудня 2015 р. № 854-VIII // *Відомості Верховної Ради*. – 2016. – № 1. – Ст. 15.
12. *Рада Церков підтримала Урядового уповноваженого з питань сім'ї* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1667%3A1&catid=34%3Aua&Itemid=61&lang=uk.
13. *Черняк Е. М.* Социология семьи : учеб. пособие / Е. М. Черняк. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и Ко, 2004. – 238 с.
14. *Корнас-Белла Д.* Права ребенка, сексуальное насилие и эксплуатация / Д. Корнас-Белла ; пер. Т. Никитинской // *Лексикон: Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики*. – М. : Изд-во Францисканцев, 2009.
15. *Про батьківську відповідальність* : Рекомендація № R (84) 4 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 28 лютого 1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_263/print1389988659002889.
16. *Сунегін С. О.* Моральні засади принципу рівності у праві в контексті практичної реалізації / С. О. Сунегін // *Реалізація принципу рівності в сучасних реаліях* : моногр. / за заг. ред. Н. М. Оніщенко. – К. : Юридична думка, 2014. – С. 223–278.
17. *Концепція забезпечення і захисту прав дитини в Україні* / Н. М. Оніщенко, Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко та ін. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – 86 с.
18. *Овчинников А. И.* Традиционные ценности России и вызовы ювенальной юстиции / А. И. Овчинников // *Философия права*. – 2010. – № 2. – С. 11–13.
19. *Медведева И. Я.* Ювенальная юстиция как угроза семье, обществу и государству / И. Я. Медведева // *Философия права*. – 2010. – № 2. – С. 7–9.
20. *Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів* : проект Закону від 18 вересня 2015 р. № 3139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559.
21. *Керимов Д. А.* Законодательная техника : науч.-методич. и учеб. пособие / Д. А. Керимов. – М. : НОРМА-ИНФРА, 1998. – 127 с.
22. *Гридковець Л. М.* Гендернорівнісний екстремізм як фактор руйнації родин / Л. М. Гридковець // *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. – К., 2011. – № 27 (30). – С. 301–311.
23. *Проект Розділу II Конституції України, підготовлений Робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://constitution.gov.ua/work/item/id/9>.

Львова О. Л. Як проєвропейські новели українських законів зазіхають на інститут сім'ї

У статті звертається увага на актуальність досліджуваної теми з огляду на жваві євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні. Водночас сьогодні можна спостерігати декілька ключових сфер, які підпали під так зване «бомбардування» традиційного уявлення про сім'ю, заперечення її природного походження. Плацдармом для цього є викривлене розуміння свободи і рівності людини, підміна понять, що йдуть у розріз із науковими уявленнями про ці явища. Наголошується на відсутності діалогу держави з суспільством з цих питань. Серед найбільш небезпечних новел сучасного законодавства, що зазіхають на інститут сім'ї, названо такі: ідея про рівність статей, ювенальна юстиція, спроба легалізації проституції. У статті обґрунтовуються негативні риси вказаних законодавчих новел і пропонуються шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: дискримінація, євроінтеграція, права людини, права дитини, рівність, сім'я, цінності, ювенальна юстиція.

Львова Е. Л. Как проевропейские новеллы украинских законов посягают на институт семьи

В статье обращается внимание на актуальность исследуемой темы учитывая оживленные евроинтеграционные процессы, которые происходят в Украине. Вместе с тем сегодня можно наблюдать несколько ключевых сфер, которые подвергаются «бомбардировке» традиционного представления о семье, отрицание ее природного происхождения. Плацдармом для этого есть искаженное понимание свободы и равенства человека, подмена понятий, что идет в разрез с научными представлениями об этих явлениях. Отмечается отсутствие диалога государства с обществом по данным вопросам. Среди наиболее опасных новел современного законодательства, которые посягают на институт семьи, названы такие: идея о равенстве полов, ювенальная юстиция, попытка легализации проституции. В статье обосновываются негативные черты указанных законодательных новелл и предлагаются пути решения проблемы.

Ключевые слова: дискриминация, евроинтеграция, права человека, права ребенка, равенство, семья, ценности, ювенальная юстиция.

Lvova O. As a novel Pro-European Ukrainian laws infringe on the institution of the family

The article draws attention to the relevance of the research topic, given the lively European integration processes in Ukraine. However, today it is possible to observe several key areas, which are subjected to «bomb» the traditional notions of the family, denial of natural origin. The springboard for this is distorted understanding of freedom and equality of man, and substitution of concepts that is at odds with scientific understanding about these phenomena. There is a lack of dialogue of the state with society on these issues. Among the most dangerous novels of modern legislation, which encroach on the institution of the family, named as such: the idea of gender equality, juvenile justice, the attempt to legalize prostitution. In the article negative features of these legislative developments and suggests some ways of solution.

Key words: discrimination, European integration, human rights, child rights, equality, family, values, the juvenile justice system.

УДК 340.1

*Лариса Олександрівна Макаренко,
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У світі нараховується понад п'ять тисяч народів, кожен з яких володіє своєю неповторною історією та культурою. Серед них є народи, які існують у постіндустріальному рівні розвитку, а також такі, що перебувають у кам'яному столітті. Сьогодні, спілкуючись між собою, народи повинні знати культуру інших народів. Завдяки розвитку сучасних інформаційних систем зв'язки людства поступово наближаються саме в питанні вироблення загальних засад для культурного взаєморозуміння та взаємодії. Саме тому сучасний рівень дослідження культури є необхідним у зростаючих процесах глобалізації та мультикультурації, що створюють багато нових ракурсів у міжкультурному спілкуванні та пізнанні один одного.

Глобальні проблеми – це перш за все проблеми встановлення миру та рівноправних міжнародних відносин, забезпечення зростаючого населення планети продовольством і ресурсами, охорона навколишнього середовища та багато інших; вони стосуються розвитку всіх країн та народів, зачіпають інтереси усього людства. Вирішення цих проблем не може бути здійснено зусиллями однієї країни або групи країн; воно потребує широкого співробітництва народів всіх континентів нашої планети [1, с. 13–14].

На думку німецького соціолога У. Бека, жодна країна або група країн не може відгородитися одна від одної. Адже глобалізація означає процеси, в яких національні держави та їхній суверенітет вплітаються у павутиння транснаціональних акторів і підпорядковуються їхнім владним можливостям, їхній орієнтації та ідентичності [2, с. 25–26].